

ספרים כותרת ראשית בעריכת נרי ליבנה

ישראל של חיים נגיד היא אפוא פחאשפה אחד גדול, שבו נרקבים זה לצד זה ציוניות, מוות, אהבה, הדם והנפש והזיכרון – כמו בקטע היפה הזה: בשק אשפה שקוף/ תיקן מעור בקצפת/ דם על צמר גפן/ תפוח ועיתון רקוב. – והכל בשפת יום-יום פוסט-גששית ובביטויים כמו חנט-רש, הלכה פארש, אשכרה, סבאבה, דא-וויין וכדומה.

יחד עם זה, לצד האשפואטיקה מביא נגיד גם פילוסופיה של האשפה, כעין 'אשפתולוגיה', 'הליכה למיזבלה', הוא אומר, "אינה צריכה להרתיע. היא ביקור במוזיאון או בארכיון לא פחות מאשר מסע אקולוגי." זו אמנם פגישה ישירה עם תהליכי ריקבון וכליה, אבל זו גם פגישה עם עצמנו, עם המוות, עם תחושת הכישלון ועם ההכרה כי "רק האמנות גואלת מחרפת ההרגשה של הכישלון הקיומי. לפיכך, על האמן ללכת אל המיזבלה, הממציאה צירופים שאין הדמיון היוצר יכול לשערם. דמיונו של היוצר צריך רק לזהותם ולבודדם."

נגיד אכן מצא אופטימיות באשפה: 'האמנות הגואלת', כמו שאר האידיאולוגיות, גואלות מן הימין ומן השמאל, וכמו האופטימיות של משורר תהילים, "מאש פות ירים אביון", שהיתה בפינו, על נהרות תל-אביב, מאשפות ירים אביונה.

יואל ניר

שיבועה גמדים ומשה דיין

שיבועה גמדים ועוד שירי ילדים
מאת: אברהם חלפי; הקיבוץ המאוחד

הספר 'שיבועה גמדים ועוד שירי ילדים' הינו תערוכת מוזרה ביותר. מחד גיסא, יש בו שירים כמו 'שלושה חתולים', שהם חלק מהקלאסיקה של שירי ילדים בישראל; ומאידך גיסא, ישנם בו כמה שירים, שזולא ידעת שהם נכתבו על-ידי אברהם חלפי, היה ניתן לשייך אותם למשה דיין. כמו למשל: "אני יושבת על/ יושבת על ספסל/ יושבת מביטה/ שרה טרה, טה, טה." מרבית השירים, כפי שאני מבין מתוך דיברי הסיי כום של רחל חלפי, בת אחיו של המשורר, נכתבו לילדי המשפחה, ובתור שכאלה הם סובלים מלוקאל-פטריוטיות מופרזת. אולם הציורים, מעשהיידו של יעקב גוטמן, הם ממש חגיגה לעיניים: גדולים, בהירים, שובבים וציבעוניים. לא חכמים מדי ולא מתיילדים, לא מרומזים ולא משאירים מקום רחב מדי לפירושים. פשוט יפים וזהו.

אפרים סידון

הקיום האנושי, הלכו אל... הצואה. כך אהרון שבתאי בסיפורו בעל השם המפורש 'חרא', כך מישל טורניה בסיפורו 'שר היער', המתאר את גיבורו התיפלצתי "משחק בקקא", וכך מילן קונדרה המספר ב'הקלות הבלתי נסבלת של הקיום' על בנו של סטא-לין, שהתאבד במחנה-שבויים גרמני משום שסירב לנקות את המיחראות (אגב, קונדרה מגיע למסקנה כי "חרא הוא בעיה תיאולוגית סבוכה יותר מן הרע").

בדיקה מדוקדקת יותר של הצואה הסיפ-רותית תצביע ללא ספק על זיקה בין הצואה הפוליטית של הפאשיזם מן הימין (גיבורו של טורניה משתף פעולה עם הנא-צים), לבין צואתו של הפאשיזם מן השמאל (בנו של סטאלין רואה עצמו כבנו של האלוהים ומסרב לנקות את המיחראות). בדיקה נוספת תראה גם על זיקה בין כותרת מחזהו של פאסבינדר, 'האשפה העיר והמוות', לבין כותרת שירו של נגיד, 'בוקר אשפה מוות' או לשיר 'רצח בחיריה', שבו הוא מקונן על אחד, ר"א, עור-דין מכתים, שנחשד ברצח אשתו ונמצא רצוח במיזבלה. "מוות", הגוף עובר דירה / למיזבלה אחרת/ מעולה יותר." ניתן אפוא לומר, ברוח פאסבינדר, 'האשפה', חיריה והמוות". ניתן גם לראות את חיריה כסימלה של תל-אביב, כפרודור למיזבלה של מעלה, והמוות כסימלה של הפאשיזם, אשר חרט על דיגלו לא רק את צרור הקנים והגרזן שבתווח, אלא גם את גאולת האדם. לא שנגיד חשוד בעיני בפאשיזם, אלא דומה שהוא מבקש להצביע על תופעה פאשיסטית אצלנו, שביסודה הבז לאנושי והאדרת הקיטש. הזקנים שהוא מתאר, הממתנים למותם – "בשרם הרכוכי נלחץ אל הסדינים כחוש" – הם אותם זקנים נשדדים וזקנות נאנסות. כך היא גם האשה, כמעט שקית אשפה חומה, וכך הוא והיא, "אני עם הבטן ואת עם התחת", עושים חאפלה במיזבלה, שהיתה פעם כפר ערבי. הפורנוגרפיה, זו הטוענת כי כל הנשים זונות, היא שלב מוקדם לפאשיזם, הטוען כי (כל) הערבים מבינים את שפת הכוח ולציוניות הפוליטית המבקשת לעשות סדר חדש בלבנון. "אשפה היא געגועים לסדר הישן", אומר נגיד, לעומת אותו מוות בלבנון, שעליו הוא שר: "בקיץ האחרון רקד בג'ונייה שיק עם המוות/ ובחורף עדיין קפץ אל השלג בשווייץ. לא דאג/ אך במארס שב למילואים/ לאנצאר. הביא לכלואים/ לחם קפוא במקום מצות. איזה מזל:/ התרסקו בתוך החנטריש הוא והסמל."

האופטימיות
שבמיזבלה על
פי נגיד

על מצבה של האשה

נשים

מאת: רות אלמוג; כתר

האדם יכול להיראות טראגי או קומי, אמיץ או סובל – הכל כעניי המסתכל. כשסופר רואה גיבורים שונים כאילו היו בעלי אישיות אחת וגורל אחד, אין זה מעיד אלא על הסופר עצמו.

רות אלמוג, בסיפרה 'נשים' (גם לכותרת יש משמעות), מתארת שבע נשים, כולן חסרות סיפוק, פאסיויות ואינן מסוגלות להתמודדות. האומנם סבורה המחברת שזהו מצבו הקיומי של האדם בכללו, או שהוא מיוחד לנשים – לכל הנשים?

אביגיל, גיבורת סיפורה הראשון והארוך ביותר בקובץ, היא מורה מודקנת, החיה בבדידות, מטפלת באביה, מטפלת בחתולי-רחוב (נראה שביתר אהבה מאשר באב...). מחפשת אהבה, עוקבת בקינאה אחרי זוגות ברחוב. כאשר תלמיד שלה בעבר מנסה לחזור אחריה – היא נרתעת. רוצה-לא-רוצה, לא יכולה. בורחת להתקפות אסטמה, ובחרת בבדידות.

זהו למעשה בחירתה גם של שאר הנשים. בוודאי שבחירה כזו יכולה להיות לגיטימית ואף להצביע על אומץ מסוים וכו', אלא שגיבורות 'נשים' הן אבודות מראש. בעבר היו גיבורות טראגיות נידונות למות בסוף הרומאן; נשים של רות אלמוג יש משהו לא נעים ולא נקי, אך הן אינן זוכות למוות עצוב ומרגש (הגברת עם הקמליות!). אלא נידונות להמשיך ולחיות בחדרים אפלים, חולות במשהו, ספק אמיתי ספק פסיכוסומטי.

יש משהו מקומם בראיה הסטריאוטיפית של הנשים כחלשות, כבורחות, לעולם לא-מסופקות. ישנן גם כאלה בוודאי, אך האומנם מותר שם הספר 'נשים' גם מקום לגברים חלשים-חלשים-חלשים, או לנשים הלוקחות את גורלן בידיהן, נאבקות, מנציחות, מצליחות ומסופקות כמה שהן עושות, ובצורה שהן חיות? רות אלמוג, בהכללה, שוללת אפשרויות אלה.

רעיה הרניק

אשפואטיקה

שירה מקומית

מאת: חיים נגיד; עם עובד

כבר ריפרוף קל בכותרות השירים מעיד כי זהו נושא הספר: אנטומיה של פחזבל, בוקר אשפה מוות, רצח בחיריה בטרם שחר, המשחטה האזורית – מסכת חולון, אשפואטיקה, אשפמוות, אלא שקשה להזדעזע. אשפה, בנושא ליצירה אמנותית, היא מוצר תרבות אמריקני לעוס עד לזרא, החל מאנני וורהל ופחיות הקוקה-קולה שלו, וכלה בפאסבינדר ומחזהו 'האשפה העיר והמוות'. לעומת זה, יוצרים מודרנים מעמיקים יותר, אצלנו ובעולם, שביקשו לחדור אל ביביה-שופכין של מה שמכונה